

Stanley Kunitz

Podpredsednik zavarovalnice

Wallace Stevens je bil tako sijajen in tako nenavaden pesnik, tako briljanten virtuoz na klaviaturi jezika, da je postal eno s svojim glasbilo: človeka preprosto ni bilo več. Vsaj tako se je zdelo, ko je še živel. Ni se gibal v literarnih krogih in z izjemo dveh ali treh priložnosti, ob koncu življenja, ni hotel javno brati svojih pesmi. Seveda smo vedeli o njem, ali smo vsaj mislili, da vemo, nekaj suhoparnih dejstev: rojen 1879, pensilvansko-nizozemskega rodu. Izobraževal se je na Harvardu, bil je povezan s Hardfordovo zavarovalno družbo. Toda ta dejstva skoraj nič ne povedo o Stevensovem značaju. Ko je leta 1955 umrl, kmalu potem ko je uspešno sklenil petinsedemdeseto leto, z izidom *Zbranih pesmi* (Collected Poems), se njegova smrt ni zdela nič dokončnega niti pretresljivega: preprosto, še enkrat se nam je izmuznil. Stevens ni bil avtoriteta tako, kot sta bila Eliot in Pound, ki sta imela moč nad zahodno civilizacijo, niti ni bil junak ameriške kulture, tako kot Frost in Williams. Njegov glas se je razlikoval od vseh drugih glasov, ki "so peli v duhu poezije onkraj morja." Slišali smo glas, osvobojen telesa. Holly Stevensova se je gotovo zavedala, kaj je tvegala s tem, ko nam je razkrila podobo svojega očeta. Človekova podoba, ki proseva iz Stevensove obsežne korespondence, ima seveda več pomanjkljivosti, kakor jih imajo njegova umetniška dela; vendar to dejstvo le potrjuje pravilnost Yeatsovega opozorila, da "mora človekov intelekt izbrati bodisi dovršeno življenje bodisi dovršeno delo". Le umetnik je lahko dolgih šestdeset let tako vnet za pisanje pisem, kakor je bil Stevens. Večino pisem je narekoval svoji tajnici. Iz skoraj 3300 pisem, ki jih je imela gospodična Stevensova na voljo, je po lastni presoji naredila obširen izbor. Zanimarila je vse, kar se ji je zdelo neuporabno; z velikim poslušom je vključila v tekst biografske podatke in nekatere druge pripombe, ki razodevajo njen dobri okus in inteligentnost. Gospodična Stevensova je opravila zgledno uredniško delo.

Že kot srednješolec v Readingu je bil Stevens ves navdušen nad jezikom. Ko je kot šestnajstletnik poleti obiskal svojo staro mamo, je pisal domov evforično pismo, ki že napoveduje elegantnost in živahnost njegovega zrelega stila:

Piskanje živopisanih flavt, zavijanje vreščočih piščali, s predirnimi, hreščočimi glasovi, ječanje violončel, bobni, ki tolčejo in ropotajo, crescendo grobih trombonov -

vse zlito v eno melodijo, to je orkester Innes. Rdeče geranije, nizka, težka drevesa kutin, županove luči, Garret, ki igra na orgle, lokvanji in perjad – to je Ivyland. Senčno drevo, borna, izsušena trava, koničasta, voščeno bela hiša, citre, nekaj pesniških zbirk, prijetna soba – moja, to je naša hiša.

Ne morem si kaj, da se ne bi vprašal, ali se je Stevensova mati, po poklicu učiteljica, nasmehnila ob sinovem izumetničenem podpisu: "Večno in božansko te ljubeči, nadangelski mladenič rožnatih ustnic, Wallace Stevens."

Konec devetnajstega stoletja je Stevens pričakal na Harvardu, kjer se je povzpел do mesta predsednika *Advocatea* in *Signet Cluba*, potem pa se je poln upanja preselil v New York, da bi se preskusil kot pisatelj. Bil je eno generacijo premlad, da bi postal državljani države boemov. Po njegovih zapiskih iz tega obdobja, iz katerih veje malodušje, sklepam, da so ga leta, ko se je moral bojevati za golo preživetje in za svoj prostor pod soncem, utrdila in trajno zaznamovala. Kot časnikar pri *Tribune* je doživel neuspeh. Študiral je pravo, a kot advokat je bil prav tako neuspešen. Občasno je pisal pesmi, ki pa so bile medle in niso veliko obetale. "Živim čudno, nesmiselno življenje," je zapisal leta 1904 v svojem Dnevniku. "Delam z divjo naglico, vendar sem včasih tako obupno reven, da si ne morem kupiti dovolj hrane – včasih pa si je sploh ne morem kupiti." Očitno je bil preponosen, da bi prosil za pomoč očeta, uspešnega odvetnika in poslovnega, ki je moral skrbeti še za štiri otroke in je bil nasploh varčen človek – to osebnostno potezo je podedoval tudi njegov sin Wallace. Leta 1908 se je začel poklicno ukvarjati z zavarovalništvom in mu ostal zvest do smrti; leta 1909 se je poročil; 1915 je v odgovoru Harriet Monroe, ki je hotela v reviji *Poetry* objaviti njegovo fenomenalno pesem *Nedeljsko jutro* (Sunday Morning) (čeprav v okrnjeni obliki), kratko in jedrnato zapisal: "Rodil sem se v Readingu, Pensilvanija, star sem petintrideset let, odvetnik, živim v New Yorku in doslej nisem objavil še nobene knjige."

Čeprav se je tu in tam pritoževal, da ga služba duševno in časovno preveč zaposluje, se zdi, da je imel delo v pisarni rad in je bil nanj ponosen. "Da, še vedno sem tukaj," je med drugo svetovno vojno pisal svojemu bivšemu poslovnemu partnerju, "in dan za dnem počnem natanko iste stvari. Za to sem v največji meri kriv sam, saj mislim, da je tako, kot je, bolje zame. Naša zavarovalna družba je med vojno izjemno napredovala in opravila ogromno poslov; zdaj smo daleč največja zavarovalna družba v državi." Takrat je bil še podpredsednik Hartfordove zavarovalne družbe, zatopljen v "resne posle z granitom, s stebriščem za hiše, na petih najbolj mračnih stebrih, kar si jih lahko zamislimo." Toda žvenket denarja je bil zanj dovolj privlačen.

Način življenja, ki si ga je Stevens izbral, mu je prinesel tudi skrite darove, saj je bil prisiljen izumiti "gibajočo se poezijo", ki odslikava energijo človeka, polnega poleta.

Stvari si moram beležiti sproti, sicer bi pozabil začetek pesmi, še preden bi prišel do njenega konca. Ko pridem v pisarno, pogosto izročim svoje zapiske tipkarici, ki jih zna dešifrirati bolje od mene. Zatem garam in se mučim s tipkopisom, dokler ni takšen, kot si želim. Nato pa ga za teden ali dva odložim, da pozabim nanj in se ga potem spet lotim, kakor da bi šlo za nekaj čisto novega. Če sem takrat z izdelkom zadovoljen, je

delo zame končano.

Nekaj živahnosti in spontanosti Stevensove poezije lahko pripišemo njegovi metodi pisanja, ki so mu jo sproti določale okoliščine. Pesmi je Stevens ustvarjal tako rekoč neprestano, edini premor je bil leta 1923 po hladnem sprejemu, ki ga je doživela njegova prva pesniška zbirka *Harmonij* (Harmonium); to je bilo leto velikega navdušenja nad Eliotovo *Pusto deželo* (The Waste Land). Stevens je našel, kar si želi odkriti vsak pesnik – metodo, ki mu je omogočala neizčrpno produktivnost. Surovi življenjski dogodki niso bili snov zanj, v svojih pesmih se ni izživljal na tak način. Dokler je bil njegov duh prožen, ni bilo nevarnosti, da bi mu zmanjkalo snovi za njegovo umetnost. Besede rojevajo besede ... "*poezija je snov za pesem.*" V vesoljnem stvarstvu je našel svoje luči in barve, stvari same na sebi ter neskončno zalogo metafor. Snovi ni črpal iz drame medčloveških odnosov niti ni izražal posebne želje po spovedovanju.

Samo predstavljamo si lahko, kako zelo težko se je Stevens s komerkoli začel tikati. Celu svoje intimne prijatelje je v pismih leta in leta formalno naslavljal, do nekaterih pa je ostal formalen vse življenje. Morda je s to svojo formalnostjo, mirno vljudnostjo, s svojo hladnostjo, s tem, da je skrbno igral vlogo meščana in strokovnjaka na svojem področju, "*epikurejca duha*", kot se je sam imenoval, prikril neko temeljno negotovost, razpoko v duši, ki je nastala že v mladih letih, ko se je v New Yorku bojeval za golo preživetje in obupano zrl skoz "*okno v slumu*". Nenehno si je domišljal, da je pred drugimi izrekel nekaj nezaslišano žaljivega, kar bo uporabljeno proti njemu. Kasneje se je izkazalo, da njegova slutnja ni bila brez realne osnove.

Kaj drugega lahko rečemo o njegovem političnem prepričanju, kot da je bilo vredno vsega obžalovanja? Nenehno se je pritoževal nad davki, nad New Dealom, nad premajhno blaginjo, nad premajhno tujo pomočjo. Kako zadovoljni smo lahko, da ga je njegova teorija poetike obvarovala pred dogmatičnim pisanjem! Poezija z republikansko ironijo nas ne bi dolgo zabavala: "*V letošnjem letu (1950) smo lahko hvaležni za toliko stvari: Eskimi imajo valovite strehe, na vaše in na moje stroške; Tito deli okrog sendviče in limonado na račun ZDA; in mi dajemo milijonu Kitajcev vaje pod milim nebom, kar je najbrž dobro zanje.*" Ne da bi trenil z očesom, je lahko rekel: "*Sem za Mussolinija ... Italijani imajo prav tako pravico vzeti Etiopijo črnuhom, kot so jo črnuhi imeli pravico vzeti udavom.*" Pod pritiskom je kasneje svojo izjavo popravil, vendar ne dovolj prepričljivo: "*sicer pa čutim simpatije do črnuhov in do udavov.*" Komunizem ga je privlačeval in hkrati odbijal, ker je tako kot fašizem uveljavljal princip reda. "*Strast do reda*" pa je bila njegova tipična lastnost, njegova odlika in njegova slabost. "*Do nereda čutim močan odpor,*" je priznal. "*Ko pridem ponoči domov, najprej prisilim ljudi, da vzamejo svoje stvari z radiatorjev.*" Da bi doma spravil stvari v red, je ženi pomagal pri mnogih gospodinjstvih opravilih, pomival je posodo in celo ribal kuhinjska tla. Po nadangelski adolescenci ga sedaj vidimo v njegovi najbolj priliznjeni podobi.

Čeprav danes velja za enega nespornih mojstrov moderne poezije, je sam obsojal

moderni način življenja in modernizem v umetnosti. "Kaj je prineslo lansko leto (1948) meni kot še kar inteligentnemu in ustvarjalnemu človeku? Ali sem sploh slišal glasbo, ki ni bila glasba orkestra papir? Koliko knjig sem prebral, ki niso bile napisane le zaradi zaslužka? In koliko ljudi izjemnega duha ter bleščeče ostrega uma sem srečal? Niti enega prekletega človeka! Mislim pa, da je to zato, ker svet tudi na splošno ne napreduje. Ni glasbe, ker se tolerira le moderna glasba. Ni slikarstva, ker se tolerira le slikarstvo, ki se zgleduje po Picassu in Matissu. Malo je izjemnih posameznikov, ker smo vsi primorani živeti v združbah: v zvezah, razredih, Zahodnem bloku itd." Nikoli ni bral del svojih kolegov pesnikov. Bil je znan frankofil; v Parizu je imel svojega zastopnika, ki mu je redno pošiljal francoske pesniške zbirke in filozofske razprave, poleg tega mu je za skromno zbirko umetnin kupoval drugorazredna tihožitja in krajine. Pariz je bil za Stevensa nesporno središče civilizacije, vendar si nikoli ni vzel toliko časa, da bi ga obiskal.

Pri ocenjevanju svojih vrstnikov ni razsipaval s pohvalami, izjema je bila Marianne Moore, ki jo je cenil kot "moralno moč v svetlomodrem v času, ko so moralni ljudje kakršnekoli vrste maloštevilni in na redko posejani." Če si malo pobliže ogledamo njegovo toliko opevano prijateljstvo z Williamom Carlosom Williamsom, se nam zazdi, da je bilo precej krhko. Za pesmi se ni nikoli resnično ogrel, saj so po njegovem mnenju predstavljale "izčrpano fazo romantike". Kaj drugega bi lahko pričakovali od generacije, po Williamsovem in Cummingsovem "gibčnem razporejanju vrstic" in njunih "verbalnih konglomeratih", kot prazen list, "samo to bi bilo namreč nekaj novega."

Ko so staremu in bolnemu Williamsu, "najmanj prekucuškemu človeku na svetu", zaradi takratne mcarthyjevске histerije niso dovolili, da bi postal svetovalec za poezijo pri Kongresni knjižnici, je Stevens neprepričljivo ugotovil:

"Ne razumem, kako se lahko pričakuje, da bo vlada podpirala kateregakoli človeka, ki se čuti poklican, da jo obmetava s kamenjem. Sicer pa ima Williams najmanj pravic do takega početja, saj ga v Ameriki obravnavajo tako kot vse priseljence. Res je, da se je rodil v Ameriki, a če se ne motim (sic), se v Ameriki ni rodil nobeden njegovih staršev."

V tej zvezi je omembe vredno še dejstvo, da je Stevens najel poklicne rodoslovce, ki naj bi ugotovili čistost njegovega rodovnika. Iz vsega srca si je namreč želel, da bi bil sprejet v Hollandovo društvo. Pogoj za sprejem pa je bil, da je že pred letom 1675 živel v New Yorku kak njegov prednik moškega spola. Na Stevensovo žalost je pred predpisanim letom živela v New Yorku samo ženska veja njegovih prednikov.

Že pred neljubim dogodkom, povezanim z Williamsom, je Stevens odklonil sodelovanje na simpoziju o Ezri Poundu, kmalu potem ko so le-tega zaradi izdaje postavili pred sodišče: "Čeprav ima sam verjetno mnogo opravičil za takšno vedenje, moram reči, da se meni njegova genialnost ne zdi nikakršno opravičilo. Samoumevno je, da se morajo tudi taki ljudje podrežati splošno veljavnim pravilom discipline."

O Eliotu je Stevens (1950) dejal: "Navsezadnje sva Eliot in jaz popolni nasprotji in jaz počnem vse tisto, česar on verjetno ne bi počel." O Frostu (1954): "Številni ljudje

Frosta močno občudujejo. Jaz pa premalo poznam njegovo delo, zato me ni niti prevzelo niti me ni pustilo hladnega." O Dylanu Thomasu (1953): "Včeraj mi je nekdo telefoniral in me prosil, naj govorim na komemoraciji za Dylanom Thomasom, jaz pa sem odklonil ... Bil je skrajno lahkomišeln človek. Še tisto malo denarja, kar ga je zaslužil, je neodgovorno zapravil."

Resnici na ljubo moramo povedati, da Wallace Stevens ni bil širokosrčen, vendar pa iz knjige, ki jo je uredila njegova hči in ki brez prizanašanja razkriva njegovo življenjsko pot, dobimo vtis, da je bil izjemen človek. Njegove nazore in njegova konzervativna politična stališča je sicer določal poklic, ki si ga je izbral že v zgodnji mladosti, vendar pa je za vsem, kar je v življenju počel, in za vrlinami, ki jih je gojil, neomajno stal. Kadar je hotel koga pohvaliti, je uporabil izraz "*moralna pokončnost*", in zdi se, da bi s tem izrazom lahko označili tudi njegov značaj. Lahko občudujem njegovo zmožnost nedvoumno reči "ne", četudi je to počel iz napačnih razlogov. Morda je bila njegova najobčutljivejša točka njegova čast. "*Ne trdim, da sem učen,*" je zapisal, "*tako je: če rečem, da sem neko knjigo prebral, to pomeni, da sem jo zares prebral.*" Njegova tankočutna vest se je ukvarjala z najmanjšimi podrobnostmi.

Preučevalci Stevensa bodo veseli številnih pisem, v katerih avtor potrpežljivo, vrstico za vrstico, podoba za podobo, razlaga svoje najtežje pesmi. To je najobširnejši komentar, ki so ga kdajkoli napisali pomembnejši pesniki o svojih delih. Nihče ne bo več mogel pisati o Stevnsovi poetiki in njegovih filozofskih težah, o imaginaciji in realnosti ali o njegovi *idée fixe*, vrhunski fikciji, ne da bi se pri tem skliceval na Stevnsovo korespondenco. Morda bi bilo celo bolje reči, da nikomur ne bo več treba pisati o teh stvareh, saj jih je že Stevens sam dovolj izčrpno obdelal.

Ko so Stevnsu nekoč očitali, da je dekorativni pesnik, je močno užaljen zavrnil očitke. "*Natanko vem, zakaj pišem poezijo,*" je pojasnil, "*ne pišem je za občinstvo, pišem jo, ker je poezija zame ena od življenjskih nujnosti.*" Z naklonjenostjo je citiral "dragocen stavek iz ene od knjig Henryja Jamesa:

Živeti v svetu ustvarjanja – vstopiti vanj in biti v njem – nenehno se vračati vanj in biti od njega obseden – intenzivno in plodno razmišljati – z nenehno globoko zbranostjo in meditacijo oživljati kombinacije in inspiracije – to je edina prava stvar."

Podpredsednik zavarovalne družbe je imel posebno pravico citirati ta stavek iz Beležk, ker je tako kot učitelj izkusil strast po "*edini pravi stvari*". Imel je napake, hkrati pa je bil posvečen človek, ki ga je obiskal neizogibni angel ... angel realnosti, o katerem je govoril s trdnim prepričanjem. Leta in leta se je trudil, da bi to spravil na papir. "*Seveda je človekov cilj, da se očisti vsega nepristnega.*" Crispin, Peter Quince, Poznavalec kaosa, Mož z modro kitaro, Ariel ... končno je bil Ariel tisti, ki je najbolje govoril v Stevnsovem imenu, ko je bil že tik pred smrtjo. Pesem je imenoval "*Planet na mizi*".

Prevedel Vojko Skalar